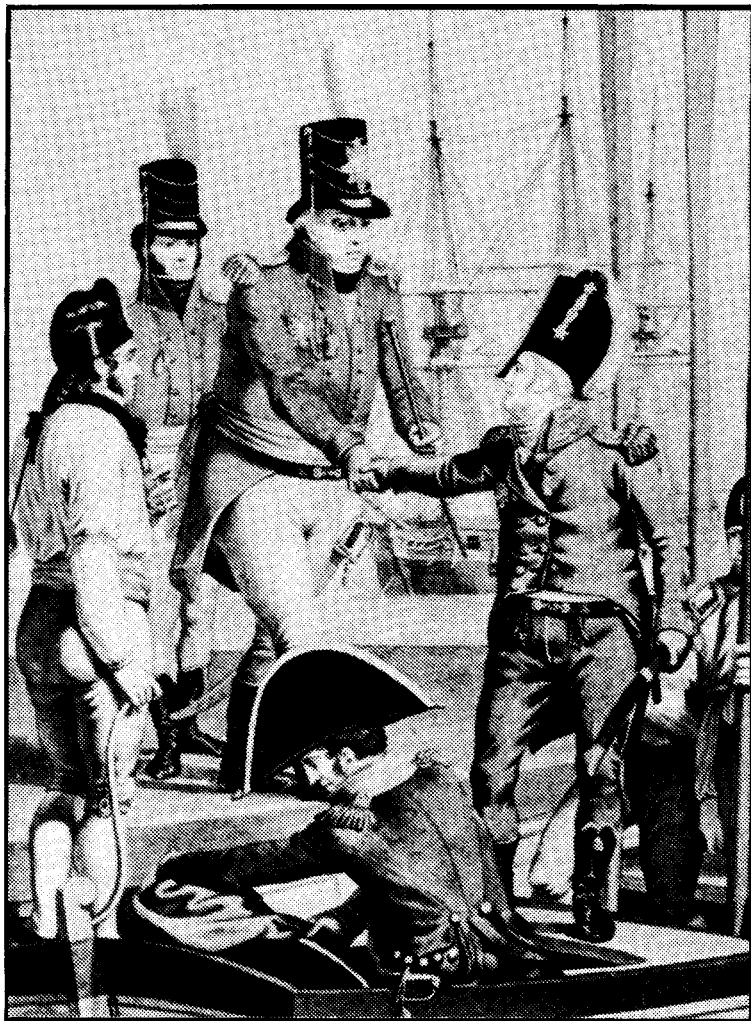

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

23. årgang

Nr.3 - 1990

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

INDHOLD

Adresse:

ORLOGSMUSEET
Overgaden oven Vandet 58
1415 København K.
Tlf. 31 54 63 63
Giro nr. 5 18 76 13

udgives af:

MARINEHISTORISK SELSKAB
Ved Fortunen 10A, 2800 Lyngby.

Selskabet
ORLOGSMUSEETS VENNER
adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor.

ORLOGSMUSEETS MODEL-
BYGGERLAUG
adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor

Redaktion:

Overarkivar H.C. Bjerg
Museumsinspektør Ole Ventegodt (ansv.h.)

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
udkommer 4 gange årligt.
Årsabonnement kr.55.-
Enkelte numre kr.15.-

Artikler og anmeldelser, der ønskes optaget
i tidsskriftet, sendes til ovennævnte adresse.
Sidste frist for indlevering af stof er den 10.
i månederne januar, april, juli og oktober.

Eftertryk er kun tilladt med tydelig kildeangivelse.

Alle henvendelser vedr. adresseforandringer,
fejl ved bladets levering o.lg. bedes rettet
til Postvæsenet.

Lay-out og tryk: ORLOGSMUSEET
ISSN 0106.5122

Artikler:

Det britiske angreb og Københavns søforsvar 1807.

Henrik Saxtorph 3

Om Detailleringsgraden i Skibsmodeller.

Peter Lomholt Maack 26

Andet:

Fra Orlogsmuseets billedarkiv 32

Forside:

General Peymann tager afsked med admiral Steen Bille (i chaluppen) under englændernes belejring og bombardement af København i 1807. Litografi efter akvarel af C.W. Eckersberg. Frederiksborgmuseet.

Det britiske angreb og Københavns søforsvar 1807.

Henrik Saxtorph

Optakten.

Onsdag den 2. september om aftenen var de britiske batterier klar til at åbne ild mod København. I de foregående uger var de blevet opført i en halvcirkel rundt om byen fra Svane-møllen i nord til Kalveboderne i syd (1).

Klokken halvotte begyndte bombardementet. Formålet var at tvinge hovedstadens kommandant, generalmajor Ernst Peymann, til at udlevere Danmarks flåde for at sikre den britiske skibsfarts fortsatte frie sejlads i Østersøen uden risiko for et dansk flådeangreb, udført under fransk kontrol.

Tiden er Napoleonskrigene, hvor det indtil nu var lykkedes Danmark at være neutral; det betød, at vores handelsflåde i princippet frit kunne besejle de krigsførende landes havne.

Imidlertid var Frankrig ikke i stand til at besejre Storbritannien militært. Derfor udstedte Napoleon den 21. november 1806 dekretet om en fastlandsspærring, hvorved al forbindelse med Storbritannien blev forbudt; dekretet fik ikke den store betydning for neutrale lande som Danmark, da det mest var en præcisering af allerede eksisterende forhold. Den britiske regering svarede dog igen den 7. januar 1807 ved at beslutte, at de neutrale lande skulle forbydes at besejle havne,

hvortil britiske skibe ikke havde adgang; denne *order of council* vakte den danske regerings misbilligelse, fordi neutralitetshandelen ville blive ødelagt. Princippet om, at frit skib gav fri ladning, var således ikke mere accepteret.

Derfor protesterede den danske chargé d'affaires i London, J.G. Rist, gentagne gange mod de britiske indgreb. Men da Danmark ikke havde reageret tilsvarende over for det franske dekret, blev den danske holdning opfattet som stejlt og principbetonet.

I marts 1807 blev et nyt britisk ministerium dannet med Hertugen af Portland som premierminister og George Canning som udenrigsminister. Ministerskiftet medførte formentlig, at de tidligere indsendte depecher fra den britiske ambassadør i Danmark, Garlike, blev overset. I hvert fald skrev Canning en skarp og irettesættende note til Garlike den 10. juli om, at han intet havde modtaget angående den danske flåde. Dagen før havde han nemlig modtaget en meddelelse fra den kommende ambassadør i Wien, Lord Pembroke, at den danske flåde var under oprustning. Samtidig modtog Canning informationer om, at nu havde Rusland indledt fredsforhandlinger med Frankrig efter sit nederlag ved Friedland den 14. juni, og at det endvi-

dere kunne forventes, at Holsten ville blive besat af franske tropper. Dette blev indledningen på en beslutningsproces, der strakte sig over de kommende dage. Den 13. juli mødtes den britiske regering for at beslutte afsendelsen af en flådestyrke til Østersøen med henblik på at sikre tilbagetrækningen af generalløjtnant Cathcarts styrker i Svensk Pommern syd for Rügen og for at beskytte britiske handelsinteresser. Admiral Hood blev derfor den 15. og 16. juli beordret til at afsejle med en mindre flådeenhed den 20. Imidlertid modtog Canning den 16. yderligere informationer om de fransk/russiske fredsforhandlinger, hvorfor regeringen på sit møde den 18. fandt det nødvendigt at iværksætte en blokade af Sjælland for at hindre den danske sømagt i at fungere. Da den britiske regering måtte kalkulere med, at Danmark svarede igen med en krigserklæring, var denne beslutning derfor en beslutning om krig mod Danmark. Fire dage senere om natten til den 22. modtog Canning meddelelse om, at Rusland og Frankrig havde sluttet fred i byen Tilsit. Den britiske regering mente nu, at den danske flåde udgjorde en reel trussel. Derfor blev flåden krævet udleveret. Situationen var således væsentlig anderledes, end da Canning modtog Pembrokes brev den 10. juli, hvorfor både dette brev og Garlikes efterfølgende flåderapport mistede deres betydning.

Kravet skulle fremsættes for den danske regering ad diplomatisk vej, imedens en angrebsstyrke nu under kommando af admiral Gambier og generalløjtnant Cathcart blev samlet i de danske farvande. Gambiers flådestyrke bestod af krigsskibe og af transportski-

be, der skulle transportere dels landstyrker fra Storbritannien, dels Cathcarts tropper fra området ved Rügen.

Diplomatiets opgave blev fordelt mellem to gesandter. Den ene gesandt, Sir Brooke Taylor, skulle afløse Garlike og over for den danske regering bortforklare formålet med den britiske flåde i et forsøg på at hindre en dansk mobilisering. Den britiske regering erkendte nemlig, at det ikke var muligt at samle hele angrebsstyrken, inden flådens ankomst til de danske farvande. Den anden gesandt, F.J. Jackson, skulle indfinde sig hos Kronprinsen i Kiel, når angrebsstyrken var samlet.

Gambier modtog sine ordrer i flere omgange. I London var han den 18. juli blevet beordret til at blokere Sjælland; den 19. beordredes han til at undgå unødigt forbindelse med danske myndigheder, og hvis han blev nødt til at redegøre for sin tilstedeværelse, skulle han hævde, at han handlede på egen hånd, og at han ville opretholde blokaden, indtil han modtog ordrer fra London. Den britiske regering kunne således stadig ændre politisk kurs, efter aktionen var begyndt, uden at tabe ansigt.

Efter ankomsten til Øresund modtog Gambier den 7. august den britiske forsvarsminister Lord Castlereaghs private brev af 30. juli med kopi af ordren til Cathcart. Den var så præcis, at Castlereagh undlod at tilsende Gambier særskilte ordrer: den danske flåde skulle udleveres. Det blev understreget, at det var nødvendigt, at Gambier og Cathcart samarbejdede for at opnå det bedste resultat, ligesom de blev opfordret til ikke at begrænse brugen af den

militære styrke, de havde fået tildelt. Ordren til Cathcart fastslog, at den britiske gesandt ville trække sig tilbage til flåden i tilfælde af fjendtligheder, hvorefter enhver senere forhandling skulle anses for at være et rent militært anliggende (2).

Den britiske flådes ankomst i de danske farvande blev observeret af vagtposten ved Storebælt og af vagtskibet Frederiksværn i Øresund. Observationerne tilgik admiralitetet, der videre sendte oplysningerne til Kronprinsen. Han opholdt sig i Kiel som højstkommanderende for de væbnede styrker, der var samlet i Slesvig-Holsten for at imødegå et eventuelt fransk angreb.

Som følge af disse oplysninger beordrede Kronprinsen den 7. august admiralitetet til hurtigt at opstille et forsvar ved at armere den flydende og den faste defension, hvorimod han ikke fandt det nødvendigt at klargøre flåden. Københavns søforsvar blev hermed sat i beredskab, og ordren kan derfor karakteriseres som en mobiliseringsordre.

Kronprinsen begrundede ordren med henvisning til militær skik og statens orden, når en fremmed magt viste sig, sådan som den britiske gjorde; men ikke desto mindre indledtes ordren med en forventning om, at Storbritannien ikke ville angribe. Tilsvarende understregede Kronprinsen i den mere omfattende ordre til generalmajor Peymann, der havde overkommandoen over København, at *vi ingen krig har med England og venter også ingen* (3).

Den 8. august indfandt Jackson sig hos Kronprinsen, der imidlertid henviste ham til Kongen og regeringen i København. Da Jacksons rejse til København blev forsinket, lykkedes det Kronprinsen at nå hovedstaden to dage før ham, nemlig den 11. august.

Efter ankomsten til København udstedte Kronprinsen flere ordrer (4), ligesom en samlet kommando over sø- og landetaten blev etableret med Peymann som højstkommanderende og generalmajor Bielefeldt og kommandør Steen Andersen Bille som kommanderende *en second*. I denne ordre, der kan karakteriseres som et direktiv, bestemte Kronprinsen, at København skulle *forsvare sig til det yderste* (5), men formålet blev i øvrigt ikke angivet. En politisk eller diplomatisk løsning havde stadig været mulig den 7., og i så fald kunne formålet have været at forhindre briterne i at forbedre deres position såvel militært som diplomatisk, men den 11. var denne løsning ikke mere aktual. Kronprinsen brugte da også nu vendingen, *så snart fjendtligheder begynder...*

Forskning og kildemateriale.

Den væsentligste fremstilling om Københavns søforsvar findes i søofficeren, kommandør H.G. Gardes bog *Den dansk-norske Sømagts Historie* (1852). Forfatteren lagde vægt på at vise, hvor vanskeligt det var for søforsvaret med en fælles kommando for både land- og søstyrker. Briternes angreb og det danske søforsvar blev derimod ikke nærmere analyseret. Derfor er emnet taget op igen ved et fornyet kildestudium.

Det er af interesse at få klarlagt fjendens taktik for at forstå det danske søforsvar. Skulle angrebet på København baseres på både sø- og landstyrker, eller skulle den britiske flåde kun bruges til transport af tropper og hjemsejling af den danske flåde? Garde fremhævede, at de danske kanonbåde forblev ubesejrede, men skyldtes det det danske forsvar, eller var farvandet ved København bare ikke det sted, fjenden ville udkæmpe krigen? Lykkedes det for den københavnske overkommando at samarbejde sø- og landforsvaret, og hvad var egentlig formålet med et forsvar mod en så mægtig fjende?

Det britiske kildemateriale befinder sig især på Public Record Office i London; det danske på Rigsarkivet og Marinens Bibliotek. Særligt skal Gambiers og Billes (6) journaler fremhæves, fordi de giver et referat af krigens gang dag for dag.

De britiske forberedelser.

Den 3. august kl. 11.45 passerede Gambier Kronborg fæstning under behørig salut. Kl. 12 ankrede han med den allerede tidligere ankomne britiske flåde op i to kolonner SSØ for Kronborg. Chefen på det danske vagtskib i Sundet, kaptajn Gerner, meddelte, at flåden foruden admiralskibet Prince of Wales bestod af 12 orlogsskibe, 1 fregat, 10 Sloop of Wars (sic), 2 Sloops og 1 Tender Bomb. På Gernerens forespørgsel om formålet med flådesamlingen, nøjedes Gambier med at oplyse, at han var uvidende om sin opgave og om længden af opholdet, da det ville afhænge af omstændighederne (7).

Men Gambier vidste, at det var af væsentlig betydning så hurtigt som muligt at isolere Sjælland, for at danske troppeforstærkninger ikke kunne overføres. Ganske vist noterede han først den 21., at Sjælland med omkringliggende øer og Storebælt fra Hadsteens Banke i nord til det sydøstlige af Femern var i *state of blockade*, men på dette tidspunkt var blokaden allerede effektiv. Commodore Keats, der var ankommet med en flådestyrke til Bæltet den 4., spurgte den 14., hvorledes Kronprinsen skulle behandles *in case of intercepting Him*, hvortil Gambier svarede, at Kronprinsen skulle behandles med *all the marks of honour and respect to His high rank*, og i øvrigt skulle han bringes til Gambier. Umiddelbart medførte blokaden, at indkaldte "frikfolk" fra Fyn og Jylland ikke kunne transporteres over Bæltet, men danskerne samlede i den følgende uge sejl-skibe (vessels) ved Ærø og lod tropper marchere ind i Nyborg i et forsøg på at overføre dem til Sjælland, ligesom en russisk fregat forsøgte at landsætte en båd i Køge Bugt, og 2 skibe fra Norge landsatte 80 soldater i det nordligste Sjælland. I slutningen af august mødte danske enheder fra Lolland og Sjælland den britiske hær ved Køge; danskerne blev ganske vist hurtigt besejret, men det var altså muligt at etablere en modstand på Sjælland på trods af blokaden. De britiske øverstkommanderende måtte derfor kalkulere med, at yderligere modstand kunne forekomme; for at gøre blokaden så effektiv som mulig blev den optiske telegraf på Sprogø derfor nedtaget af Keats.

Hertil kom, at den britiske flåde havde besvær med navigationen pga. svag vind og ukendskab til Sundets sejl-

render. Orlogsskibet Surveillante gik således på grund nær Saltholm den 19., ligesom det blev nødvendigt at lade 4 transportskibe ankre op i *the best water in the outer deep* (Hollænderdybet) for at markere sejllrenden, og orlogsskibet Alfred blev placeret nord for transportflåden ved Charlottenlund som beskyttelse mod et eventuelt angreb fra Helsingørskanten. Provianteringen blev også et problem, idet varer havde kunnet købes i Helsingør ved ankomsten til Sundet, men i slutningen af måneden noterede Gambier, at det pga. krigen nu blev nødvendigt at proviantere fra Landskrona i Sverige, hvilket medførte længere forsyningslinier; Keats bælteskadre fik ligeledes besvær med provianteringen. Endvidere kunne det milde og vindstille sensommervejr ikke forventes at vare ved. Efteråret med sine storme nærmede sig for hastigt, når der også skulle være tid til at udruste og hjemsejle den danske flåde. Endelig var Cathcarts tropper nok transporteret til Sjælland for at medvirke i angrebet på København, men i lige så høj grad var de evakueret; den 30. imødeså Gambier således Rügens fald, så også dette område blev erklæret i *state of blockade*.

Alligevel havde Gambier besvær med at få sin regering til at forstå situationens alvor. Han bad den 20. om yderligere forstærkning fra Storbritannien, men i stedet anmodedes han om at hjemsende nogle af de større skibe (*head ships*); det afviste Gambier dog, da der ville være behov for hele styrken til at føre den danske flåde til Storbritannien.

For at få aktionen overstået så hurtigt som muligt valgte Cathcart og

Gambier derfor at bombardere København.

Samme dag (den 7.) Gambier havde modtaget kopi af ordren til Cathcart, påbegyndte han at forberede landsætningen af tropper, kavalleri og artilleri (8), og da Jackson trak sig tilbage til en britisk fregat den 13. (9), ville landsætningen af styrker ved Vedbæk være begyndt allerede næste morgen, hvis den ringe vind ikke havde medført, at flåden var længere tid om at sejle fra Helsingør end forventet; derfor påbegyndtes landsætningen først den 16. Dagen før havde de respektive officerer modtaget deres ordrer, og kl. 5 om morgenen blev bakkerne ved landsætningsområdet besat med artilleri (ordnance) fra en let brigade, hvorefter infanteri med tilsvarende udrustning og en eskadron lette dragoner blev land-sat sammen med heste til to artilleribrigader og staben. 12 timer senere begyndte tropperne at marchere mod syd, hvor de næste dag ved Charlottenlund blev forsynet med proviant, udrustning og ammunition fra den transportflåde, der kom fra Rügen.

Endvidere beordrede Gambier den 7. en landsætningsbrigade (Naval Brigade) dannet for at *land and cooperate on shore with the army*. Den bestod af 2.820 mænd under ledelse af Captain Peter Puget fra orlogsskibet Goliath. Landsætningen af tropper, heste, materiel og forsyninger fra Rügen fortsatte nu ved Charlottenlund og pågik stadig den 25. august (10).

Gambier gør ikke rede for, hvorfor landsætningen flyttedes fra Vedbæk til Charlottenlund, men da transportflåden var blevet tvunget af vindstille til at

stoppe ved Københavns Red om aftenen den 16. (11), er landsætningen ved Charlottenlund formentlig blot fortsat nær det sted, flåden lå. Samtidig har det selvfølgelig været af betydning, at materiellet kunne landsættes så tæt på København som muligt.

Dog må Gambiers kendskab til geografien omkring København have været begrænset. Han beordrede nemlig den 7. oberst D'Arcy i en *gunbrig* fra orlogsskibet *Safeguard to run along the coast of Zealand past Copenhagen* for at undersøge de danske fæstningsværker. Ikke et ord om Amager, der som bekendt ligger sådan, at det ikke er muligt at sejle ned langs Sjællands kyst forbi København uden at komme ind i Københavns Havn. Formentlig har D'Arcy rapporteret tilbage om denne øst for byen, for den 18. blev Captain Hallet fra orlogsskibet *Ganges* beordret til at undersøge den sydlige og vestlige del af Amager og Kalvebodindløbet (de passage into Copenhagen) med henblik på landsætning af tropper og tungt artilleri. Den følgende dag blev admiral Hood beordret til at ankre med 3 linieskibe ved sydmundingen af Kongedybet (the middle Channel) ude af skudvidde fra Prøvestenen (floating batteries) for i første omgang at genere (annoy) danskerne og sikre de britiske tropper på Amager; den 21. var skibene på plads. (Gambier har altså ikke på dette tidspunkt vidst, at der ikke var britiske tropper på Amager). Den 24. blev yderligere to orlogsskibe (12) beordret til positionen syd for Amager for nu at blokere Kalveboderne, så København ikke kunne få forsyninger sydfra, og danske fartøjer ikke flygte denne vej! Ikke før den 26. orienteredes Gambier om, hvor smalt og lavt Kalve-

boderne faktisk var.

Da fjenden havde omsluttet København til Sjællandsiden den 24. august, oprettede de en sigtelinie fra Tubborg i nord til Flaskekroen ved Kalveboderne i syd for at sikre kommunikationen mellem styrker og staben.

Da briterne var klar til at påbegynde bombardementet den 1. september, mente Gambier og Cathcart, at det var deres pligt at underrette Peymann herom, for at han stadig kunne udlevere den danske flåde som et pant. I modsat fald ville København lide den erobrede bys skæbne, og samtidig blev det gjort klart, at tilbuddet om udlevering af flåden som pant ikke ville blive genfremsat.

Det københavnske søforsvar.

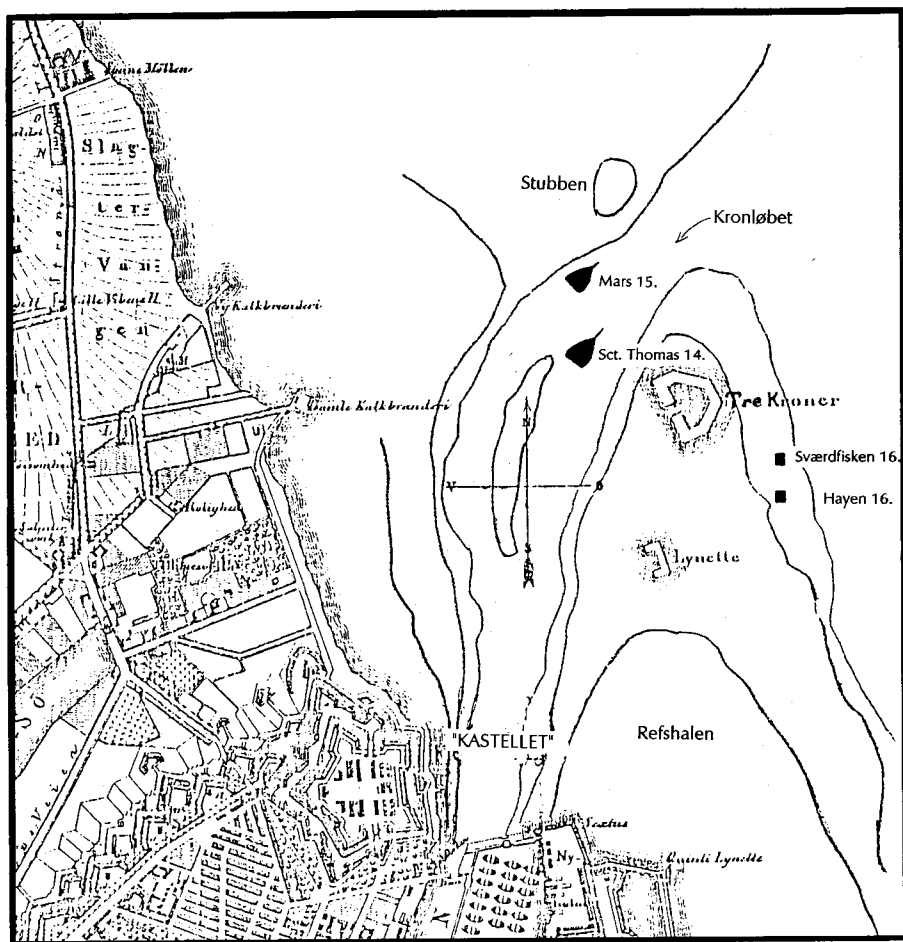
Bille blev den reelle leder af admiralitetet efter Kronprinsens og viceadmiral Wleugels afrejse til Kolding den 12. (13), og da han som den eneste søofficer endvidere var konstitueret som en af Peymanns næstkommanderende, blev han søforsvarets faktiske chef, selv om det ikke var særskilt befalet. Chefen for defensionen på Københavns Red, kommandørkaptajn Krieger, skrev således til Bille den 20., at han ifølge ordre fra Peymann havde understøttet et udfald fra Østerport med flere kanonbåde (14); hvis Bille havde været befalet som chef for søforsvaret, ville ordren have været udstedt af ham. Kommandoforholdene bærer i det hele taget mere præg af den uvante og uventede situation, som angrebet havde skabt end af en samlet planlægning af Københavns forsvar. Bille førte såle-

konstabler til rådighed; ligeledes udbad Bille sig 140 soldater og 10 underofficerer til den øvrige defension på Reden (17).

Således blev indløbet til Københavns Havn, kaldet Kronløbet, og indsejlingen til Kongedybet mod nord og

syd langs Amager sikret mod et angreb fra søsiden.

Det svarede i sin opbygning til den improviserede defensionsplan fra sommeren 1800 og til den foreløbige plan fra 1801 (18). Blokskibene Mars og Sct. Thomas skulle oprindeligt have været

Skitse over den flydende defensions anslæde position indtil 21. august. Tallene efter navnet er datoen for placeringen.

placeret på Stubbegrunden ved Ny Kalkbrænderi, men blev i stedet placeret længere mod syd mellem Trekroner og Kalkbrænderierne. Stubbegrunden lå nemlig for tæt på den britiske flåde, der havde udlagt sømærker her (19).

Forventningen om, at angrebet kom fra søsiden, var stor. Kronprinsen indskærpede således i sin ordre til Peymann den 7. (20), at *Trekroners batteri sættes... i forsvarsstand (og) instrueres at være overvågen og vogte sig for overrumpling*, ligesom alle både ved Bommen straks skulle lægge ind i havnen for ikke at være til hinder for Sixti batteri på Nyholm, der i øvrigt skulle nedtage flagstangen i tilfælde af fjendtligt angreb (21).

Imidlertid udeblev angrebet fra søsiden; Trekroner underrettede den 17. kommandørkaptajn Krieger, om at afstanden til den fjendtlige flåde var for stor til, at mortéerne kunne række (22), og fra Prøvestenen rapporterede chefen, kommandørkaptajn Dockum, den 20., at undertiden kastede de britiske bombardérskibe nogle bomber, der faldt i vandet mellem blokskibene og landet, men intet vigtigt var hændt! (23).

Kanonbådene kom derimod ofte i kamp med fjenden ved at understøtte hærens udfald, beskyde fjendens opførelse af batterier ved Svanemøllen og Kalveboderne og endelig i aktioner, der bedst kan karakteriseres som raids (24).

Således observerede Krieger den 17. to fremmede skibe, der kom fra syd, østen om Amager. Løjtnanterne A. Holsten og T. Lütken blev beordret

med deres kanonbåde til at forsøge at bemægtige sig skibene, og da fjenden *signalerede om undsætning*, beordrede Krieger alle bådene sat ind (25). Fjendens undsætningsforsøg medførte, at danskerne satte ild til det opbragte britiske skib, imedens det andet, en amerikaner, fik lov til at fortsætte. Krieger forklarede dog, at det opbragte skib, der var lastet med tømmer, gik på grund under indsejlingen til havnen, hvilket nødvendiggjorde ildspåsættelsen. Det var det britiske "telegrafskib" Cambrian på 38 kanoner, der forsøgte at hjælpe. Cambrian var den 7. blevet beordret til en position nord for København som det femte skib i en optisk telegraflinie gennem Sundet for at skabe en hurtig forbindelse mellem den britiske gesandt og Gambier på Prince of Wales på Helsingør Red (26). Vindstille forhindrede imidlertid undsætningen, og derfor blev der i stedet sendt signal til de armerede både i landsætningsbrigaden.

Skipperen på det opbragte britiske skib, Carl Bernhard Patzeken, og hans besætning på 5 mand (27) blev taget i forvaring og senere udvekslet med de 20 sårede fra vagtskibet Frederiksværn, som ikke havde haft vind til at sejle til København, hvorfor kursen var blevet sat mod Norge. Imidlertid blev det indhentet af de engelske orlogsskibe *Comus* og *Defence* ud for Marstrand; efter denne eneste kamp mellem britiske og et dansk orlogsskib i krigen om flådens udlevering blev Frederiksværn bragt tilbage til Sundet. Bille fandt, at tabet indskrænkede sig til officerer og mandskab, da vagtskibet var gammelt og kun førte 12 punds kanoner (28).

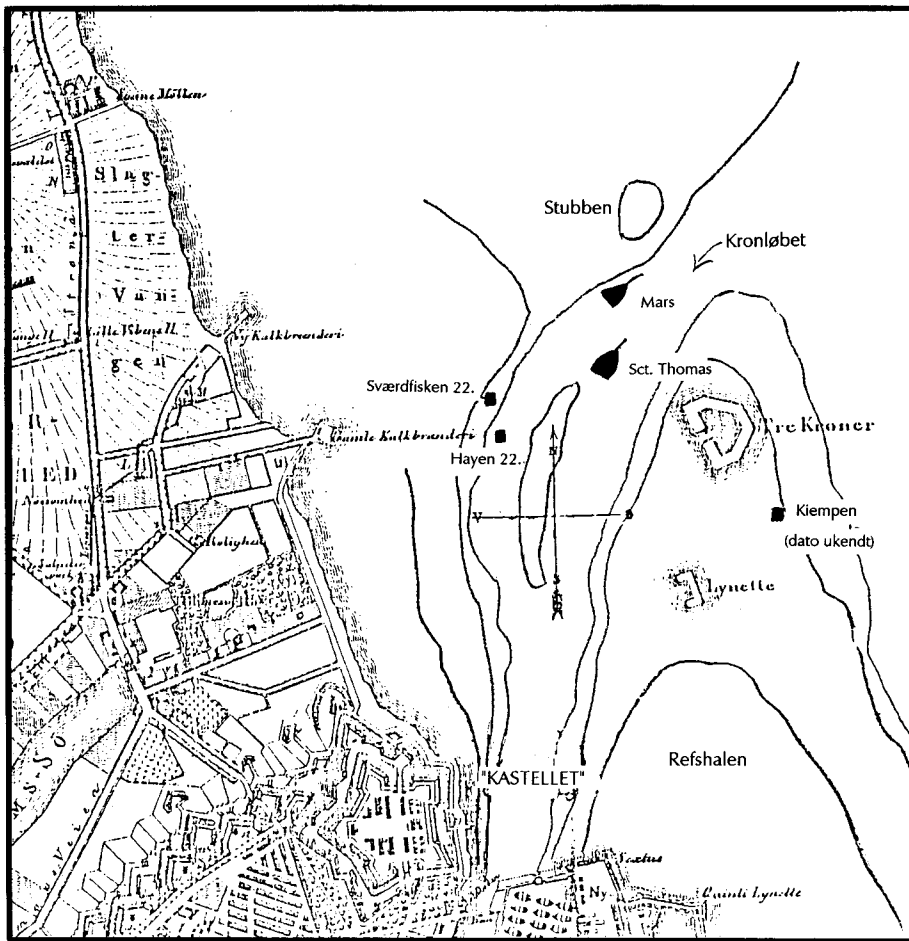
Allerede den 16. havde en division

på 6 kanonbåde klokken halvelve om aftenen dog forsøgt at angribe fjendens transportflåde, der som allerede omtalt lå stille ud for Københavns Red, men da en svag vind pludselig opstod fra nord, kunne de britiske orlogsskibe true bådene, der derfor lagde ind ved midnatstid med uforrettet sag. Næste morgen befandt begge styrker sig i området ved Svanemøllebugten (29). De danske kanonbåde understøttede bombardérdivisionens angreb på transportflåden, indtil Krieger observerede de to tidligere nævnte sydfra kommende skibe, hvorefter divisionen blev trukket tilbage; en tilbagetrækning, der ifølge Gambier skyldtes, at de britiske *bombs and gun brigs* nærmede sig (30). Senere på dagen observerede Krieger et dansk landangreb, som fandt sted mellem Store Vibenshus og stranden. Løjtnant Svenson blev beordret ud med 3 både for at understøtte angrebet (31), hvilket medførte, at fjenden igen lod sine bombardér- og kanonskibe (*brigs*) avancere; denne gang til nord for Stubbegrunden for at kaste mod København og Holmen. Derfor førte Bille kanonbådene i kamp; 1 mand blev dræbt. Såvel Bille som Gambier hævdede, at modparten havde trukket sig tilbage. Men det er af mindre betydning, hvem der forjagede hvem, for resultatet var, at status quo blev opretholdt; briterne forblev ud for Charlottenlund og danskerne syd for Stubben (32). Den 18. blev en division kanonbåde beordret til Svanemøllen for at assistere hærstyrkerne, hvorefter Krieger rekognoscerede med andre kanonbåde op ad kysten; således blev den britiske landsætning observeret. Krieger håbede at kunne standse landsætningen ved at angribe med kanonbådene, men *gun brigs* og et maskeret

britisk batteri åbnede kraftig ild mod den danske fremrykning, der sloges i stykker; 1 officer og 2 mænd såredes, og 3 både blev beskadiget (33). Kanonbådsforsvaret angreb derfor ikke den næste dag, hvilket medførte, at fjenden fik ro til at anlægge et nyt batteri ved Svanemøllen nord for det første. Om natten til den 20. foretog danskerne et angreb med landstyrker og 9 kanonbåde mod det oprindelige, maskerede batteri, der blev ødelagt; men det nye endnu ikke færdige batteri (*field artillery*) åbnede derefter ild, hvorfor søforsvaret trak sig tilbage med et tab på 3 døde, 5 sårede og en beskadiget båd. Gambier beskrev slaget som a *warm action* mellem hær og kanonbåde, imedens den britiske landsætningsbrigades indsats blev omtalt som en forpostfægtning i Goliaths logbog.

Således havde fjenden stadig dækket sine styrkers venstre flanke mod angreb fra søsiden (34), samtidig med at 6 bombardérer igen lagde sig ved Stubben for at kaste mod Holmen; den danske bombardérdivision besvarede ilden (35). Om natten til den 22. udlagde danskerne atter brandvagter: 7 fartøjer blev lagt dels mellem Kalkbrænderierne og blokskibet Mars, dels nord for blokskibet for at beskytte landstyrkerne og for at hindre et overraskelsesangreb fra søsiden. Imidlertid var en sådan brandvagt ikke let; selv om natten endnu var lys, blev en dansk jolle tilhørende kanonbåden Helsingør beskadiget af kanonbåden Viborg i den tro, at den var britisk, da anråb ikke blev besvaret; 2 blev såret og 1 døde (36).

Samtidig blev fjendens bevægelser ved Svanemøllen fulgt af danskerne, og

Datoen for Kiempens placering kendes ikke, ligesom der ikke er enighed om, hvorvidt denne tredje stykpram virkelig var Kiempen. Se note 42.

derfor blev søforsvaret omorganiseret med henblik på et kraftigt angreb; stykprammene Hayen og Sværdfisken blev flyttet fra positionen syd for til vest for Trekroner, imedens Kiempen blev lagt mellem Trekroner og Lynetten. Endvidere blev kanonbåde samlet nær hav-

nens nordlige udløb (37).

Søndag den 23. august kl. 11 angreb Københavns søforsvar. Bombardérdivisionen var placeret inden for Gammel Kalkbrænderi for at kaste mod det nye fjendtlige batteri ved Sva-

nemøllen. Ilden blev besvaret af briternes batteri og landsætningsbrigades 15 bombardér- og kanonbrigge, af briterne kaldet "the advanced squadron". Denne eskadre befandt sig nær kysten for at forsvare de britiske styrker. Chefen, Peter Puget, var om bord på det armerede skib Hebe, der ved hjælp af strømmen sejlede ned mod nordsiden af det danske søforsvar for at besvare ilden, men Trekroner og den flydende defension dækkede bombardérdivisionen, hvorfor fjenden blev nødt til at forstærke sine styrker.

Krieger lod da kanonbådene angribe. Kl. 2 om eftermiddagen gav Puget ordre til, at eskadren skulle trække sig tilbage, idet forsøget på at bruge de kongreske raketter ikke lykkedes pga. for stor afstand; eskadren alene var ikke i stand til at stille noget op mod det kraftige danske angreb. Herefter avancerede kanonbådene for at forurolige fjendens tilbagetrækning, der af danskerne sås som en flugt for fulde sejl, hvilket fx sloop'en Kite da også satte for at komme væk fra sin position nær kysten ud for batteriet for så at ankre op ca. 2 miles fra Trekroner; men i betragtning af at Hebes logbog oplyser, at det var nødvendigt at lade robåde (boats) bugserer de små sejlskibe (vessels) ud af rækkevidde fra danskernes ild, må udtrykket "for fulde sejl" være overdrevet. Hebe selv trak sig en halv mile uden for skudvidde. Bombardérdivisionen fortsatte en tid at kaste mod det britiske batteri, men ca. kl. 3 ophørte kampen, da afstanden blev for stor (38).

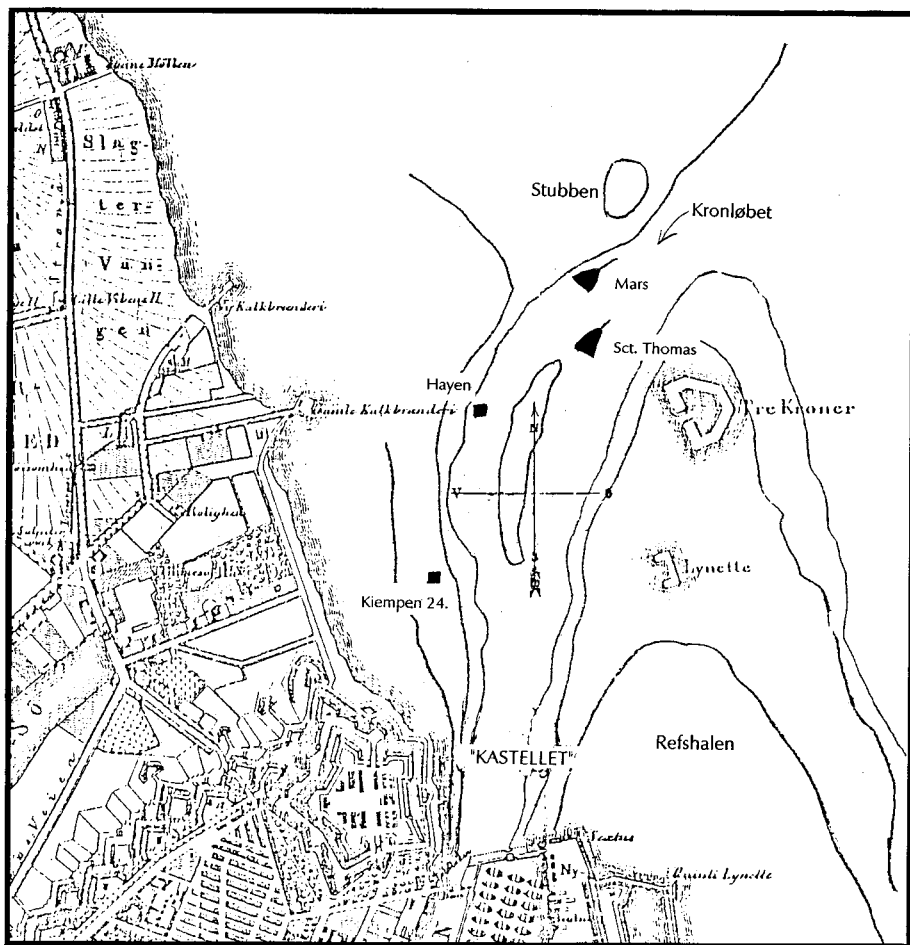
De britiske tab beløb sig til 4 dræbte og 13 sårede i "the advanced squadron", der i øvrigt havde en del

materielle skader; ved batteriet var adskillige blevet dræbt og såret (39). Danskerne havde 7 døde og 11 sårede, en del skader på kanonbådene, og endvidere havde stykprammen Sværdfisken fået nogle grundskud, hvorfor den blev trukket ind for at udlastes (40).

Ved dette søndagsslag blev den danske kontrol med farvandet op til Svanemøllen sikret, men selv om det britiske batteri led tab, blev det ikke ødelagt; fjendens venstre flanke var stadig effektivt beskyttet mod kanonbådsangreb. Skaderne blev udbedret i de følgende dage (41).

Danskerne placerede nu stykprammen Kiempen mellem Kastellet og Gammel Kalkbrænderi (42). I forbindelse med et dansk landangreb den 25. mod briternes bygning af en batteristilling ved Assistens Kirkegård trak en kolonne fjendtlige styrker sig tilbage mod kysten for at sætte sig fast i Classens Have (43).

Den 26. forsøgte 13 kanonbåde at fordrive briterne herfra med bomber; under dette angreb eksploderede kanonbåden Stubbekøbing, ramt af en granat fra et britisk mortérbatteri ved Kildevæld (44). Eksplosionen blev observeret af det britiske bombardérskip (Bomb) Thunder, der under sejl fra en position nord for Trekroner forsøgte at angribe de danske kanonbåde med sine mortérer; i Africanes logbog er eksplosionen tidsfæstet til kl. 15.10 (45). Stubbekøbings chef, løjtnant Bruun, og 16 mand slap uskadte, 12 mand blev sårede og 31 døde. De øvrige danske tab bestod af nogle få sårede og en dræbt matros. Fjendens styrker blev endvidere bombarderet af den fly-

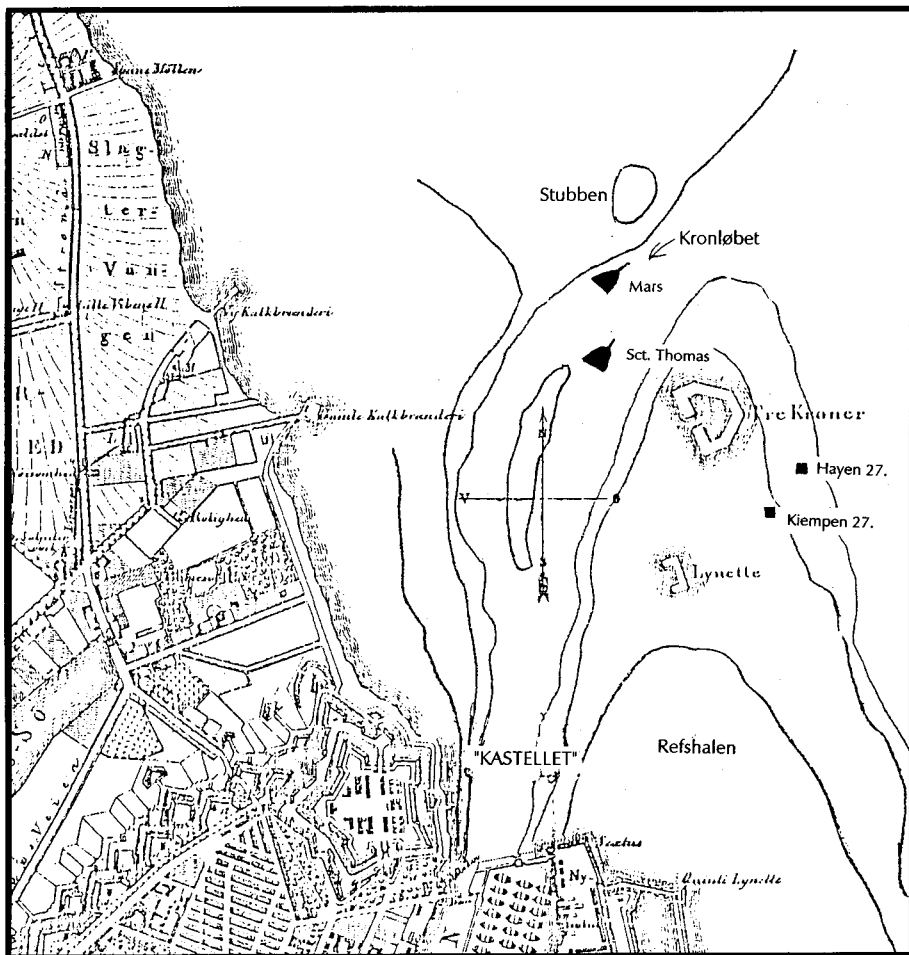

Den flydende defension den 24.-26. august.

dende defension, hvis ild blev besvaret af de britiske batterier, der nu var opført flere steder. En stykpram blev af Gambier observeret varpet ind i havnen, og han antog, at det skyldtes skader; det har snarere drejet sig om en ændring af stykprammens position fra at bombardere det britiske hovedkvar-

ter i Hellerup til at bombardere Clasens Have. "The advanced squadron" kunne ikke imødegå danskerne i dette slag, fordi indløbet til havnen (harbour's mouth) var effektivt befæstet af den faste og flydende defension (46).

Næste dag (den 27.) blev styk-

Den flydende defension den 27. august.

prammene Hayen og Kiempen igen lagt på deres tidligere positioner ved Trekrøner (47) for at sikre søforsvaret mod øst, da fjenden ikke viste yderligere interesse for Svanemøllebugten. Der var ro på denne front indtil den 31., da tropper under ledelse af oberst Bech angreb briterne i Classens

Have understøttet af 3 kanonbåde og 50 tømmermænd fra Holmen. Udfaldet lykkedes; fjenden blev trængt tilbage, bygninger brændt og en del træer kappet, samtidig med at det blev konstateret, at fjenden ikke havde anlagt et batteri. Det var under dette udfald, Peymann blev såret i venstre ben af en

musketkugle. Samme morgen kl. 8 påbegyndte 6 bombardérpramme, støttet af den faste defension, at beskyde det fjendtlige mortérbatteri ved Kildevæld. Endvidere kastede den øvrige bombardérdivision og to spilpramme hver med en 150 pund mortér mod de fjendtlige bombardérer i Vartov bugten lidt nord for Svanemøllen (48). I dette angreb rantes det britiske skib *The Charles'* armed Transport af en granat, hvorefter skibet eksploderede (blew up) og sank på tre favne vand; 11 mand dræbtes eller savnedes og 20 blev såret, imedens andre blev reddet af nærliggende britiske skibe (49).

Angrebet blev af Peymann i rapporten til Kronprinsen sammenlignet med "søndagsslaget", ligesom kanonbådene skulle have forfulgt og drevet fjenden væk fra bugten ved Charlottenlund. Gambiers vurdering var derimod, at kanonbådene *were kept in check by the advanced squadron* (50). Forskellen må skyldtes den partiskhed enhver krigsberetning er præget af, for intet tyder på, at fjenden blev drevet væk fra Charlottenlund, endsige alvorligt truet i sine forberedelser til et bombardement af København. Angrebet sluttede kl. 13., fordi fjendens bombardérer kom uden for skudvidde, og deres batterier ophørte med at besvare ilden; de danske tab var derfor kun på 1 død og 6 sårede (51).

Den 24. var løjtnant C. Wulff blevet beordret til Kalveboderne med 3 fartøjer. Han førte selv kommandoen over kanonbåden Nakskov, imedens løjtnant Spärck førte kommandoen over en karronadebarkasse og løjtnant Zeuthen over en kanonjolle. Om dagen fulgte Kallebodsdivisionen briterne

opmærksomt for med skyts at hindre deres arbejde, imedens patruljer blev udsendt om natten; Wulff rekognoscerede samtidig med Nakskov nær kysten. Seks dage før var briggen *Mercurius* blevet placeret ud for Langebro med navigationsdirektøren, kaptajn Wleugel, som chef og med et frivilligt mandskab af styrmænd og andre. Denne placering må ses på baggrund af, at fjenden var gået i land, da *Captain Hallets* rekognoscering ikke har været kendt af danskerne.

Ved Gl. Pesthus var fjenden den 25. ved at opstille et batteri som Kallebodsdivisionen beskød. Det var til så stort besvær for briterne, at Gambier næste dag beordrede *Bonettas* Captain Phillips til at undersøge området med en fladbåd, der var taget fra danskerne og armeret med to lange 18 punds kanoner, for at se om en fælles operation med hæren kunne etableres. Imidlertid blev det britiske batteri færdigt om morgenen den 27. på trods af den danske divisions ild hele natten; divisionen blev derefter udsat for et langvarigt og ødelæggende bombardement fra flere 18 eller 24 punds kanoner. Wulff havde beordret, at Spärck med karronadebarkassen skulle lægge sig så nær batteriet som muligt, for at *dens skud kunne gøre effekt*, ligesom Zeuthens kanonjolle blev *vel placeret*. Nakskov var derimod ikke i stand til at komme nærmere, da vandet var for lavt. Da Zeuthen blev dræbt i begyndelsen af slaget, overgav Wulff kommandoen over kanonjollen til en styrmænd, der var udsendt med en barkasse fra *Mercurius* for at levere yderligere ammunition. Kadet Bull overtog herefter kommandoen over *Mercurius'* barkasse, men efter halvanden times hård

kamp meldte han, at karronadens donkraft var gået i stykker. Wulff beordrede da besætningen, der var på 15 mand, at bruge "stilholt og kile" (en ældre måde at indstille karronaden på). Efter yderligere en halv times kamp måtte Bull ro væk pga. mange sårede. Chefen på karronadebarkassen, løjtnant Spärck, trak sig samtidig tilbage af mangel på ammunition. Wulff bedømte da, at også kanonjollen skulle lægge sig uden for skud. Da Nakskovs kanon til bagbord herefter brød sammen, affyrede Wulff de sidste skud, hvorefter også han gav ordre til tilbagetrækning. Under denne manøvre gik hans kanonbåd imidlertid på grund, men overbevist om, at fjenden ikke kunne få den flot, forlod han den med sit mandskab. Grundstødningen havde gjort Nakskov til et godt mål for fjenden, så adskillige af mandskabet blev såret, heriblandt Wulff selv, og 1 blev dræbt. Senere blev kanonbåden trukket flot og bragt ind til reparation.

Næste dag blev kanonjollen og karronadebarkassen atter placeret i Kalveboderne nu under løjtnant Spärcks kommando med støtte fra et færdiggjort dansk batteri ved Tømmerpladsen, der holdt det britiske batteri i skak (52).

Wulff skriver i slutningen af sin rapport, at han ikke kunne give detaljerede oplysninger om bådenes tilstand, da han var blevet bragt såret i land. Samtidig ses det af hans rapport, at han ikke var helt tryk ved den omstændighed, at divisionen var løbet tør for ammunition. Derfor fremhævede han, at han havde rekvireret Mercurius' barkasse med ammunition, men at denne ikke kom, før Kallebodsdivisio-

nen havde trukket sig tilbage. Imidlertid er dette ikke korrekt, da kadet Bull i så fald ikke havde kunnet deltage i slaget med barkassen. Ganske vist har Billes journal forsøgt at løse uklarheden ved at lade Bull overtage Zeuthens kommando over kanonjollen, men Wulff angiver klart, at dels blev denne kommando givet til en styrmand fra Mercurius' barkasse, dels skulle kanonjollen trække sig tilbage som følge af Bulls og Spärcks tilbagetrækning. Derfor kan Bull ikke have haft kommandoen over jollen, med derimod over barkassen fra Mercurius. Forklaringen er, at Wulff skrev sin 3 siders tætskrevne rapport samme dag, som han blev såret, og derfor er han løbet sur i fremstillingen. Barkassen er således ankommet med ammunition, da slaget begyndte. Men der var ikke mulighed for midt i kampens hede at fordele ammunitionen. De to ødelagte kanoner medførte, at fordelingen af ammunition ikke blev forsøgt på et senere tidspunkt. Wulff skriver da også selv: Hvis ammunitionen var kommet tidnok (læs: fordelt inden slagets begyndelse), så kunne det alligevel *intet synderligt... have udrettet* (53).

Bombardementet.

Uagtet det danske angreb mod nord den 31, og på trods af at fartøjerne i Kalveboderne fortsat var effektivt understøttet, var de britiske batterier den 1. september parat til at bombe København. Peymann afviste fjendens opfordring til at udlevere flåden, men ønskede dog at få lov til at rådføre sig med Kongen. Det ville Gambier og Cathcart af hensyn til tiden imidlertid ikke tillade. Københavns bombarde-

ment blev derfor påbegyndt den 2. september kl. 19.30 (54).

Bombardementet var ikke beordret af den britiske regering, men det var en konsekvens af det tidspres, som også Lord Castlereagh fremhævede i ordren til sin øverstkommanderende: *That the result (must) be rapid into the most effectual execution* (55). I værket om artilleriet i Napoleonstiden har Egon Eriksen påvist (p. 170), at den gængse antagelse om, at briterne i vid udstrækning benyttede det nye våben, de kongrevske raketter, er forkert, idet der kun blev affyret 300 raketter ud af i alt 6.000 projektiler. Det var således konventionelt artilleri, især bomber fra de svære mortærer, der blev brugt til bombardementet. For Bille var de kongrevske raketter nye og ukendte; i sin rapport den 23. skrev han:

Jeg vil ikke undlade at bemærke, at de engelske... kastede med en slags raketter, som kun gør en poliseret nation liden ære... (56).

Hvorvidt en øverstkommanderende i krig kan tillægges samvittighed og skyldfølelse, må være et moralsk spørgsmål, der ganske falder uden for dette emne, men Gambiers brev af 5/9 til Castlereagh kan imidlertid lede tanken hen på sådanne overvejelser, idet han skrev:

The bombardement of Copenhagen... was the unavoidable consequence of General Peimann's refusal to comply with the terms proposed... (57).

Først på dette tidspunkt begyndte det britiske angreb på København; de foregående 2 ugers sammenstød var

forårsaget af Københavns forsvars udfald mod fjendens landsætning af styrker og opbygning af batteristillinger. Fjendens bombardementer fra søsiden inden den 2/9, der omtales af danske kilder, havde formentlig til formål at forurolige Københavns forsvar; således kan et bombardement af Dragør den 31. ses som en advarsel til Københavns højstkommanderende (58).

Det britiske bombardement var også rettet mod Trekroner, idet "de engelske bombardérer" (bomb vessels) var ankret op i en passende afstand (convenient position), hvorfra de kastede granater. De danske kanonbåde tvang fjendens bombardérer til at trække sig tilbage, ligesom bombardédivisionsen kastede mod et britisk batteri på Østerbro. Løjtnant Svenson blev beordret med 3 kanonbåde til Kalveboderne den 4., hvor divisionen afviste britiske forposters angreb på Tømmerpladsen næste dag. På dette tidspunkt brændte store dele af København, idet der allerede den første nat faldt 2.000 granater over byen. I de følgende dage bredte ilden sig som følge af yderligere bombardementer, og flere hundrede tømmermænd fra Holmen blev kommanderet ud for at bekæmpe ilden under kontreadmiral Lütkens overkommando (59).

Lütken havde håbet ved krigsbeginningens begyndelse, at hjælp fra Københavns borgere ville gavne forsvaret. Han opfordrede derfor til at støtte personellet på søbatterierne og kanonbådene med en indsamling, der i første omgang gav 3.000 RD, som siden blev forøget til 12.000 RD og et *betydeligt parti provisioner in natura*. Uddelingen heraf skete i samråd med de kom-

manderende, og omfattede pga. den indsamlede mængde også andre dele af Københavns forsvars personel (60).

Men den 5. september kl. 4 om morgenen brød tårnet på Vor Frue Kirke i brand og styrtede ned; Københavns forsvar kastede på dette tidspunkt kun få granater mod fjenden og i løbet af dagen bad Peymann om våbenhvile (61).

Samarbejdet mellem Københavns sø- og landforsvar.

Det fremgår ikke af kildematerialet, at en overordnet planlægning af Københavns forsvar blev etableret; faktisk tyder tavsheden på, at en sådan planlægning netop ikke fandtes, for hverken i korrespondencen mellem Peymann og Bille eller i Peymanns rapporter til Kronprinsen, hans dagbog eller i Billes journal omtales et sådant samarbejde (61A). Men så længe det drejede sig om at få stillet tropper til rådighed, som dengang da Bille bad om artilleriofficerer, fungerede samarbejdet, hvorimod det har knebet med koordineringen af de to etaters udfald mod fjenden; dog var et samarbejde mellem landbatteriet og kanonbådsstyrken ved Kalveboderne en undtagelse. I kommandørkaptajn Kriegers rapport fra den 20. (62) blev det fx fremhævet, at kaptajn, baron Holsten havde været på den befalede post kl. 2.30 om morgenen med 9 kanonbåde for at afvente underretning om, hvornår angrebet skulle begynde. Imidlertid udeblev underretningen, så da Holsten to timer senere så, at landtropper begyndte at avancere, påbegyndte også han angrebet kl. 4.30. Det er endvide-

re bemærkelsesværdigt, at søforsvarets angreb den 23. i Svanemøllebugten ikke blev støttet af hæren, og at hærens udfald den 31. begrænsede sig til at omfatte området ved Classens Have, selv om søforsvaret avancerede yderligere mod nord.

Københavns søforsvar og fjendens dispositioner.

Kanonbådsforsvaret blev beskrevet i Prometheus logbog som *a strange fleet*, som Gambier lidt overrasket konstaterede bestod af et stort antal både, der kunne avancere op ad kysten under dække af især stykprammene (63). Herved blev de en effektiv og farlig modstander for en flåde, der var besværet af vindstille og ukendskab til farvandet.

Det blev derfor nødvendigt at udstyre de britiske brigger med lange 18 punnds kanoner fra linieskibene, ligesom bombardérskibet (Bomb) Zebra med sine både forsøgte at afskære en dansk kanonbåd under angrebet den 18. På land blev batterier opstillet af fjenden nær kysten ved Svanemøllen for at imødegå kanonbådenes angreb på landstyrkerne; senere forsøgte man at angribe *the outer blockship* (d.v.s. Mars) fra søsiden, fordi det beskød de fjendtlige landstyrkers operationer. Om natten efter den 26. blev en større bådstyrke samlet omkring Cambrian under ledelse af Vesuvius' Captain Arthur for at forsøge et overraskelsesangreb, da det den foregående nat var lykkedes at sejle omkring Mars uden at blive anråbt (hailed). Da det imidlertid var for lyst på det valgte tidspunkt mellem kl. 9 og 10 denne aften og den

næste, blev aktionen opgivet. Samtidig havde landbatterierne dagen før påbegyndt beskydning af søforsvaret, ligesom Gambier og Cathcart besluttede at opstille et tungt batteri (battery of heavy guns of the line) over for Trekroner, rettet mod de danske blokskibe; et arbejde der blev udført af 130 mand fra flåden under ledelse af Hebes Captain Andrew King (64). Formålet med disse aktioner var især at forsvare landstyrkerne, men ønsket om en forbedret placering af "the advanced squadron" har sikkert også spillet ind, idet bombardérskibene efter den vellykkede landsætning af angrebsstyrkerne nu kunne sættes ind mod danskernes faste og flydende søforsvar. Imidlertid blev de forjaget af de danske kanonbåde, da de blev lagt nord for Trekroner om aftenen den 2. september (65).

Kanonbådsforsvarets angreb omtales af Gambier ved brug af "annoy" - generer - men der var dog tale om regulære danske angreb, der måtte imødegås af briterne med tunge våben. Gambier anvender som nævnt også udtrykket ved beskrivelse af Hood's opgave ud for Prøvestenen, hvor hans division blot skulle lægge sig uden for skudvidde. Formålet må her have været at engagere Prøvestenen med dens flydende defension for at undgå, at dele af den blev flyttet til Svanemøllebugten

Den britiske flådestyrkes opgave var dels at sørge for transporten, dels at sikre landsætningen. Til dette formål blev en landsætningsbrigade, der også omfattede fem bombardérskibe, dannet for at støtte landsætningen af tropper og materiel på bedst mulig måde. Efter det var vellykket overstået, blev

bombardérskibene anvendt som supplement i selve bombardementet; måske var bombardérskibene også medbragt, for at antallet af batteristillinger og tidsforbruget ved opstillingen af disse kunne begrænses. Men intet tyder på, at de britiske øverstkommanderende ønskede eller rent faktisk baserede angrebet på brugen af flådestyrker. Farvandet ved København var med andre ord ikke det sted, krigen skulle udkæmpes, og derfor forblev det danske søforsvar ubesejret.

Søforsvaret blev mobiliseret ved Kronprinsens ordre af 7. august med det formål at være forberedt, når en fremmed magt viste sig i de danske farvande, sådan som den britiske gjorde det. Først i ordren af 11. august blev formålet med forsvaret fremhævet: København skulle *forsvare sig til det yderste*. Og det gjorde søforsvaret så! Formentlig havde Kronprinsen håbet, at landstyrkerne vest for Storebælt kunne komme København til undsætning, men det blev ikke angivet i direktivet af 11. august, ligesom en forholdsordre heller ikke blev udstedt til Peymann om, hvordan han skulle forholde sig i tilfælde af, at København blev indesluttet af fjenden.

Søforsvaret, der blev rettet mod den fjendtlige transportflåde og fjendens bygning af landbatterier, lykkedes ved et sammenfald af tre faktorer:

Den kombinerede stærke befæstning af havnens indløb, der bestod af en flydende og en fast defension, som effektivt understøttede den bevægelige defensions angreb; det gode sensommervej, der med svag eller ingen vind hindrede den britiske flådes manøvre-

duelighed, og de stadig lange lyse afterner, hindrede fjenden i overraskelsesangreb; hertil kom, at fjenden ikke havde et sikkert kendskab til farvandet ved København. På denne baggrund kunne søforsvaret tvinge fjenden til at bruge ekstra tid på at forstærke landbatterierne ved især Svanemøllen for at forsvare egne styrker.

Søforsvaret var imidlertid på ingen måde i stand til at hindre Københavns bombardement, men det lykkedes altså til en vis grad at besværliggøre fjendens forberedelser, og samtidig lykkedes det delvist at samarbejde land- og søforsvar, sådan som det havde været 1806-forsvarsplanens hensigt.

Ligeledes havde kanonbådsforsvaret den væsentlige psykologiske betydning, at Københavns befolkning og landforsvar kunne se, at det var muligt at slå fjenden tilbage - i hvert fald for en tid.

Men netop fordi søforsvaret var ubesejret, burde det som en sidste udvej have været muligt at ødelægge flåden for at hindre en udlevering. Hvorfor blev flåden så ikke ødelagt?

Dette spørgsmål vil blive belyst i en kommende artikel.

Noter.

Arkivhenvisning gives ved en * + en forkortelse, der refererer til listen over arkiver.

- 1) Artiklen er baseret på forfatterens speciale "Københavns Søforsvar 1807" i faget historie ved Københavns Universitet under vejledning af Professor Ole Feldbæk.
- 2) Castlereagh skrev den 29/7: *I have only to signify to you the King's pleasure that you do concert with his Lordship the best means of carrying the same into the most effectual execution.* (*Out-letters, p. 33). Gambier skrev tilbage den 8/8: *Yesterday received... your Lordship's private letter of the 30th July with the copy of the instructions to Lord Cathcart* (*In-Letters, p. 21). Forskellen i datoer skyldes, at førstnævnte er en brevkopibog, hvor indskrivningsdato og afsendelsesdato ikke har været sammenfaldende.
- 3) Ordren til admiralitetet blev modtaget den 10. og ekspederet den 10. og 11/8 (*Adm., no. 689). Peymanns ordre var dateret i Kiel 7/8 (*Gen. Kom, no. 1; Sørensen p. 42).
- 4) Se fx *Adm, no. 702 om kaptajn og equipagemester Grovers kommando over Sixti batteri.
- 5) Ordren findes kun i afskrift. Peymanns oprindelige afskrift ligger på Det Kgl. Bibliotek i *Skizze. Sørensens gengivelse p. 44 ude-

lod den sidste sætning: *Samtlige institut officerer og sig opholdende fremmede officerer fordeles med regimenterne.* En oversigt over kommandoforholdene vil blive givet i den efterfølgende artikel om flådens ødelæggelse.

- 6) *Billes journal er hidtil blevet omtalt som "Grodtshillings Journal", men da den er underskrevet af Bille med en tilføjelse om at være i overensstemmelse med sandheden, er journalen hermed søforsvarschefens officielle journal; den indgik som sagsakt i den senere krigsretssag mod bl.a. Peymann.
- 7) Gambier befandt sig ombord på Prince of Wales, hvis captain, C. Adam Mackenzie, skrev i sin logbog den 3/8: *At 11.30 fired a salute of 13 Guns to Elsinore Castle which was returned with 17 do. At 11.40 came to anchor.* Det i artiklen citerede ankomsttidspunkt oplyses af Frederiksværns chef, kaptajn Gerner, ligesom han oplyste, at også briterne havde saluteret med 17 skud (*Adm, no. 650 3/8 1807 og *Referat., no. 650 og no. 661 5/8).
- 8) *Gambiers journal.
- 9) J. Bernstorffs promemoria til Peymann modtaget 14/8 (*Gen. Kom, no. 54).

- 10) *Gambiers journal og Naval Chronicle, p. 228ff (MB).
- 11) Kriegers rapport til Bille 17/8 (*Adm, no. 749) og *Bille no. 11 18/8; Sørensen p. 84. Meldinger fra vagtposten ved Storebælt (*Referat., no. 659 og 674).
- 12) *Gambiers og *Billes journaler.
- 13) *Koncept., no. 41.
- 14) *Adm, no. 751. Peymann skriver dog i sin rapport til Kronprinsen 20/8, at han havde aftalt dette med Bille. Det ændrer imidlertid ikke, at Krieger fik orden fra Peymann, hvorfor denne altså var officiel chef også for søforsvaret. Sørensen p. 91. En ekstrakt findes i *Gen. Kom. Koncepter no. 102.
- 15) *Bille no. 11 og no. 13; Sørensen p. 84 og 90.
- 16) Holmens equipagemester, kommandør Kjerulff, oplyste admiralitetskollegiet om tidspunktet for færdiggørelsen af 5 kanonbåde (*Adm, no. 633 og *Referat .., no. 624).
- 17) Billes breve til Peymann (*Gen. Kom, no. 40 og 48) og Peymanns svar (*Adm, no. 730).
- 18) Feldebæk p. 40 og 81. Derimod kunne Bille ikke gentage sin forsvarslinie fra den 4. april 1801, fordi han ikke havde fartøjer nok (ibid p. 236).
- 19) *Bille no. 1 sammenholdt med *Billes Journal den 14/8: *Sct. Thomas... lagde sig imellem Trekroner og Kalkbrænderiet. 15/8: Mars lagde sig ved Trekroner, norden for Sct Thomas. 18/8: I nat borttog kanonbåden de engelske mærker på Stubben. Sammenlign med *Gambiers beskrivelse den 19/8: respecting the defence of the harbour's mouth... there are two floating batteries between the two Crown Batteries (i.e. Trekroner og Lynetten), and a gunship and a frigate (hulk) in the fair way, under the effectual cover of the great Crown Battery... (dvs. Trekroner).*
- 20) Se note 3.
- 21) Kronprinsens ordre 11/8 (*Adm, no. 702).
- 22) Kriegers rapport til Bille (*Adm, no. 748). Afskrevet og videresendt af Bille til Peymann (*Gen. Kom, no. 101).
- 23) Prøvestenens chef, kommandørkaptajn Dockucks rapport (*Adm, no. 752). De omtalte bombardérskibe var orlogsskibene Centauer, Brunswick og Leyden og altså ikke de særlige bombardérskibe som The Naval Brigade bestod af, sml. n. *Gambier 19/8.
- 24) Kriegers rapporter: *Adm, no. 749, 751, 763; *Bille no. 14.
- 25) Kriegers rapport (*Adm, no. 748) og *Bille no. 11 (Sørensen p. 84). Bille angiver, at 3 skibe blev opbragt; det 3. blev imidlertid ikke opbragt i denne sammenhæng, men derimod ved Dragør. Da Kriegers rapport er forlæggert for Billes, er Kriegers oplysning den afgørende.
- 26) *Gambier.
- 27) Kriegers rapport (*Adm, no. 748).
- 28) Vagtskibschefen, kaptajn Gerners rapport, dateret på Comus 16/8 (*Adm, no. 753) og *Bille no. 12 19/8; Sørensen p. 86.
- 29) Kriegers rapport til Bille 17/8 (*Adm, no. 748) og *Gambier 17/8.
- 30) *Gambier 17/8.
- 31) Peymanns rapport til Kronprinsen den 17/8 (*Gen. Kom. "Register over ekspederede sager", p. 215, no. 64, Sørensen p. 81 nederst) og *Adm, no. 748.
- 32) *Gambier 17/8; *Bille, no. 11 18/8; Sørensen p. 84.
- 33) Kriegers rapport (*Adm, no. 750) og *Bille no. 12 19/8; Sørensen p. 86. *Billes Journal 18/8.
- 34) Kriegers rapport (*Adm, no. 751). *Bille no. 13 20/8; Sørensen p. 90. *Billes Journal 20/8. *Gambier: Den 23/8 skrev han *The battery on the left wing of the army (dvs. Svanemølleområdet)... is calculated to defend its advances from the annoyance of the gun boats.*
- 35) *Billes Journal 20/8.
- 36) Kriegers rapport 22/8 (*Bille, no. 14). *Billes Journal 21/8.
- 37) *Gambier og *Billes Journal.
- 38) Kriegers rapport til Bille (*Jus. Ark, no. 5). Antallet af fartøjer i "the advanced squadron" angives af *Gambier til 16. *Billes Journal 23/8 og Billes rapport (*Gen. Kom, no. 161). Peymanns rapport 24/8 (*Jus. Ark, no. 3).
- 39) *Gambier 23/8. Samtidig udtrykte han en tak til alle i "the advanced squadron" for deres indsats. Puget blev særlig fremhævet, se Naval Chronicle p. 377.
- 40) Kriegers rapport til Bille (*Jus. Ark, no. 5) og *Billes Journal, begge 23/8.
- 41) *Gambier 24/8: *The vessels which were in action yesterday are getting their damages repaired.*
- 42) *Billes Journal 24/8: *Den 3de stykpram, som lå syd for Trekroner, blev lagt imellem Kalkbrænderiet og Kastellet. Da journalen 16/8 omtalte, at stykprammen Hayen og Sværdfisken... blev placeret imellem Trekroner og Lynetten (øst for Refshalen), og 22/8 at 2. (tvende) af de stykpramme som lå syden for Trekroner blev lagt imellem dette og Kalkbrænderiet må den "3de" stykpram være Kiempen, der er omtalt i forbindelse med dels kommandofordelingen 10/8 (*Koncept, no. 41), dels slaget 23/8 (*Jus. Ark, no. 5). Placeringen skal ses som et forsvaret mod et evt. nyt bombardement af Citadellet (dvs. Kastellet), således som det skete den 23. (Peymanns rapport til Kronprinsen 24/8; *Jus. Ark, no. 3). Bistrup har med baggrund i Garde (p 445) i sin artikel en anden, men ikke begrundet placering af styk-*

- prammene.
- 43) Peymanns rapport 29/8 (*Jus. Ark, no 12); Sørensen p. 101.
- 44) Kriegers rapport til Bille 26/8 (*Adm. no. 763).
- 45) *Africaine's logbog 26/8: 3.10 PM observed one or two of the gun boats blow up.
- 46) *Gambier 26/8. Om angrebet på Hellerup: *Billes Journal 26/8.
- 47) *Billes Journal 27/8, sml. m. note 48.
- 48) Peymanns rapport 31/8 til Kronprinsen (*Jus. Ark, no. 15); Sørensen p 103. Kriegers rapport til Bille 31/8 (*Adm, no. 768). *Billes Journal 31/8. Et angreb var planlagt 30/8, men dårligt vejr forhindrede det.
- 49) *Gambier 31/8 og *Aetna's logbog. Bistrup (p. 688) kaldte med baggrund i Garde (p.451) skibet for det armerede transportskib "Charles of Kirkaldy".
- 50) *Gambier ibid og Paymanns rapport 31/8 (*Jus. Ark, no.15).
- 51) Kriegers rapport til Bille (*Adm, no. 768) og *Billes Journal 31/8.
- 52) *Billes Journal og Wulffs rapport til Bille (*Adm, no. 764 og afskrift af rapporten, *Gen. Kom, no. 194). Om Mercurius: *Bille no. 12; Sørensen p. 86. *Gambier 26/8. Peymanns rapport til Kronprinsen 29/8 (*Jus. Ark, no.12); Sørensen p. 101. *Billes Journal 28/8: Spärck er fejlagtigt stavet "Sparens" i journalen, idet navnet i Wulffs rapport er uklart skrevet. Afskriften af Wulffs rapport stavede imidlertid "Spärck". Bistrup oplyste i sin kommentar til journalen, at ingen løjtnant hed "Sparens", men derimod "Spärck" i henhold til en officersliste. Grunden til journalens fejl er nu klarlagt.
- 53) Kildens oplysninger er usikre. Alternativt skal den afvises, fordi dens oplysninger strider mod hinanden. Bistrup har med baggrund i et citat fra "Det danske Søofficers Korps" inddirekte oplyst, at Bull havde ledelsen over barkassen fra Mercurius (note 26, p. 687).
- 54) *Gambier 1/9 og 2/9. Gambier angiver tidspunktet til: At 8 PM our batteries opened., men både Billes journal og logbogen fra admiralskibet Prince of Wales anfører kl. 7.30. Gambiers tidsangivelse er altså ikke korrekt.
- 55) *Out-Letters 3/8 Private and secret... til Cathcart, p 37, 2. afsnit; ibid 29/7 til Gambier, p. 33.
- 56) Billes rapport 23/8 (*Gen. Kom, no. 161 og *Jus. Ark no. 4).
- 57) *In-Letters, 5/9, p. 94.
- 58) *Billes Journal 17., 19., 21., 25. og 31/8.
- 59) *Billes Journal 4/9, 5/9 og 6/9.
- 60) Kontreadmiral Lützens forsvar, næstsidste side (*Jus. Ark, no. 177).
- 61) *Billes Journal 5/9. *Gambier 5/9.
- 61A) *Jus. Ark, no. 3, 12, 15 og 54.

- 62) Kriegers rapport (*Adm, no. 751). Se endvidere diskussionen mellem Garde (442) og Blom (77) om dette udfald.
- 63) *Prometheus's logbog 17/8; *Gambier 19/8.
- 64) *Gambier.
- 65) *Billes Journal 2/9.

Arkiver.

Public Record Office, London, (KEW).

Admiralty: (Group: Adm)

Captain's Logs. Class: 51:

*Africaine	Piece 1854
*Aetna	- 1737
*Goliath	- 1717
*Hebe	- 4062
*Prince of Wales	- 1673
*Prometheus	- 2670

- *Gambier. Admiral's Journals, no. 4: Admiral Gambier, Prince of Wales 4/8 - 29/10 1807. Class: 50, Piece: 49.
- *In-letters. In-letters Copenhagen. Naval Attack (Gambier) 1807. Class: 1, Piece: 187.
- *MPH. Sketch showing the Bearings of the Sections. Class: 107.
- *Out-letters. Out-letters. Secretary of State. Copenhagen 1807. Class: 6, Piece: 14.

Rigsarkivet.

Søetaten.

- *Adm. Admiralitetet. Indkomne sager. Adm 910, 1807.
- *Referat. Referatsprotokoller. Journaler over indkomne sager. Adm 444, 1807 5/1 - 22/9.
- *Koncept. Konceptforestillinger. Adm 204, 1807 - 1809.

Forsvarets arkiver.

- *Gen. Kom. Forsvarets arkiver. Generalkommandoen over København 7/8 - 6/11 1807.
- *Gen. Kom. Koncepter ibid Pakke 8: Koncepter.

*Jus. Ark. Sagen angående Københavns kapitulation 1807. Justitsarkiv, Generalauditøren 1807.

Privatarkiver.

*Bille. Steen Bille. 5153. Arkivet omhandler især 1807.

Det Kongelige Bibliotek.

Håndskrifter:

*Skizze. Det kgl. Bibliotek. Historische Skizze von den Kriegs Begebenheiten auf der Insel Seeland während der Belagerung von Copenhagen im Jahre 1807: von Bielefeldt 1821. Med bilag af Peymann oktober 1807. 716 1 (FOL).

Marinens Bibliotek.

*Billes Journal. Steen Billes Journal fra 10/8 - 7/9 1807, katalogiseret under Grodtschilling, F.

Litteratur.

Bistrup, H.: Premierlieutenant F. Grodtschillings Journal under Københavns Bombardement 1807. Tidsskrift for Søvesen p 679. 1929.

Blom, H.J.: Krigstildragelserne i Sjælland 1807. Med et oversigtskaart og en Plan. 1845.

Eriksen, Egon og Ole L. Frantzen: Dansk artilleri i Napoleonstiden. Forudsætninger og udvikling 1760 -1814. 1988.

Feldbæk, Ole: Slaget på Reden. Politikens Danmarks Historie. 1985.

Garde, H.G.: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700 - 1814. 1852. Omtalt i Berlingske Tidende 29/9 1852.

Naval Chronicle vol 18. Den britiske marines publikation om stort og småt.

Nørregård, Ann: Kapere og Kanonbåde. Begivenheder i og ud for Dragør 1807 - 1814. Maritim Kontakt 13, 1989.

Paludan, Jens Jacob: Ungdomserindringer. Udgivet af Julius Clausen og P. Fr. Rist i Memoirer og Breve. 1908.

Sørensen, C.Th.: Meddelelser fra Krigsarkiverne 3. bd, udgivne af Generalstaben. 1888.

Trulsson, Sven G.: British and Swedish Policies and Strategies in the Baltic after the Peace of Tilsit in 1807. Akademisk afhandling i Bibliotheca Historica Lundensis XXXX Lund 1976.

Trulsson, Sven G.: Canning, den hemliga kanalen till förehandlingarna i Tilsit och invasionsföretaget mot Köpenhamn 1807. Scandia 1963 p 320.

Der er i artiklen anvendt kort fra "Ungdomserindringer" af Jens Jacob Paludan. Udgivet 1908.

Kortsignatur.

Blokskib.

Stykpram.